

A levéltárosok etikai kódexe*

(Elfogadta a Nemzetközi Levéltári Tanács 1996. szeptember 6-án Pekingben tartott XIII. közgyűlése)

Bevezetés

- A. A levéltárosok Etikai Kódexe állítson magas követelményeket tartalmazó magatartási mintákat a levéltáros szakma elé. A szakma új tagjaival ismertesse meg ezeket a mintákat, a tapasztalt levéltárosokat emlékeztesse szakmai felelősségükre, ébresszen bizalmat a közvéleményben a szakma iránt.
- B. A levéltáros megnevezés ebben a Kódexben felöleli mindazok körét, akik a levéltári anyag felügyeletével, gondozásával, őrzésével, megóvásával és kezelésével foglalkoznak.
- C. Az iratórző intézményeket és a levéltárakat ösztönözze arra, hogy elfogadják azokat az elveket és módszereket, amelyek megkönnyítik a Kódex alkalmazását.
- D. A Kódex azért készült, hogy a szakma képviselőinek etikai iránymutatást nyújtson, nem pedig azért, hogy egyedi problémák megoldását szolgálja.
- E. Minden alapelvet magyarázat kísér; az alapelvek és a magyarázatok együttesen alkotják az Etikai Kódexet.
- F. A Kódex alkalmazása a levéltári intézmények és a szakmai egyesületek elhatározásától függ. Az alkalmazásra sor kerülhet oktatás formájában, illetve olyan mechanizmus kialakításával, amely vitás esetekben útmutatóul szolgál, leleplezi az etikátlan viselkedést, valamint – ha az szükséges – szankciók meghozatalára is alkalmas.

Kódex

1. *A levéltárosok óvják meg a levéltári anyag sértetlenségét, s ezzel biztosítják, hogy az a múlt hiteles bizonyítéka maradjon.*

A levéltáros elsődleges kötelessége a gondozásában és őrzetében lévő iratok sértetlenségének fenntartása. Ezzel összefüggésben figyelembe kell vennie a törvényességet, még az esetben is, ha a munkáltatók, tulajdonosok, adatlányok és használók jogai és érdekei, a múlt, a jelen és a jövő ütközésbe kerülnek ezzel. A levéltáros tárgyilagossága és pártatlansága szakmaiságának fokmérője. Álljon ellen minden, bárholnan érkező olyan nyomásnak, amely a tények eltitkolása vagy meghamisítása céljából valamely bizonyítékot manipulálna.

*A fordítás a Nemzetközi Levéltári Tanács „Directory/Annuaire 1997” című kiadványában közölt angol nyelvű szöveg alapján készült. (Fordította: Künstler Ferenc)

2. A levéltáros a levéltári anyagot értékeli, selejtezze és kezelje történeti, jogi és igazgatási összefüggésében, ily módon őrizze meg a proveniencia elvét, óvja meg és tegye nyilvánvalóvá a dokumentumok eredeti kapcsolatát.

A levéltárosnak az általánosan elfogadott alapelvekkel és gyakorlattal összhangban kell cselekednie. Az ügyviteli iratok – ideértve az elektronikus és multimédiás iratokat is – létrehozása, kezelése és selejtezése, az iratok értékelése és levéltári őrizetbe vétele, épségben történő megőrzése és megóvása, valamint a gondjára bízott iratanyag restaurálása, rendezése, segédletekkel való ellátása, közzététele és hozzáférhetővé tétele kapcsán felmerülő kötelezettségeit és feladatait a levéltári alapelvekkel összhangban kell végeznie. A levéltárosok az iratokat értéklik tárgyilagosan, értékítéletüket alapozzák az iratokat létrehozó intézmény igazgatási követelményeinek mélyreható ismeretére és a levéltár gyarapítási stratégiájára. A megőrzésre kiválasztott iratok rendezését és segédletekkel történő ellátását a levéltári alapelvekkel (azaz a proveniencia, valamint az eredeti irattári rend elvével) és az elfogadott szakmai előírásokkal összhangban végezzék, s olyan gyors ütemben, amennyire azt erőforrásaik lehetővé teszik. A levéltárosok az iratgyűjtést intézményük céljaival és lehetőségeivel összhangban folytassák. Ne kérjenek és ne fogadjanak el olyan gyarapodást, amely veszélyeztetné az irategyüttesek sértetlenségét és biztonságát; viszont működjenek együtt annak érdekében, hogy ezeket az iratokat a legmegfelelőbb levéltárban őrizzék. A levéltárosok működjenek együtt az elhurcolt levéltári anyag visszaszármasztásában.

3. A levéltárosok a levéltári anyag feldolgozása, őrzése és használata során óvják a dokumentumok hitelességét.

A levéltárosok biztosítsák, hogy az iratok – ideértve az elektronikus és multimédiás iratokat is – levéltári értéke a selejtezés, rendezés és segédletekkel történő ellátás, továbbá a konzerválás és az iratanyag használata során ne károsodjék. Bármilyen mintavétel gondosan kidolgozott módszerek és kritériumok alapján történjék. Az eredeti iratok bármilyen jellegű másolatokkal való helyettesítésére csak az iratok jogi, tartalmi és információs értéke fényében kerülhet sor. Ha kutatási korlátozás alá eső iratokat ideiglenesen kiemelték egy irategyüttesből, ezt a tényt tudassák a kutatóval.

4. A levéltárosok biztosítsák a levéltári anyag folyamatos kutathatóságát és értelmezhetőségét.

A levéltárosok a megőrzendő vagy selejtezendő dokumentumokat elsődlegesen úgy válogassák ki, hogy megmaradjanak az iratokat létrehozó vagy felhalmozó személy vagy intézmény tevékenységének nélkülözhetetlen bizonyítékai, de egyúttal vegyék figyelembe a kutatás igényeit is. A levéltárosok legyenek tudatában annak, hogy a kétes eredetű, de érdekes dokumentumok gyűjtése ösztönözheti az illegális kereskedelmet. Működjenek együtt a szakma minden tagjával és a törvények végrehajtásáért felelős hivatalokkal a levéltári iratok ellopásával gyanúsítható személyek felderítésében és bíróság elé állításában.

5. A levéltárosok rögzítsék a levéltári anyaggal kapcsolatos valamennyi tevékenységüket, és tudják is azt indokolni.

A levéltárosok támogassák az iratok fennmaradásának jó módszereit a dokumentumok teljes élettartama folyamán, és működjenek együtt az iratok létrehozóival új formátumok és információkezelési módszerek kimunkálásában. Ne csak a létező iratok begyűjtésével foglalkozzanak, hanem biztosítsák azt is, hogy a napi információk és a levéltári rendszerek már az iratkezelés legelső fázisától kezdve az értékes iratok megőrzésére alkalmas módon kapcsolódjanak össze. Az átadókkal vagy irattulajdonosokkal tárgyaló levéltárosok értelemszerűen a következő tényezők – hivatalos iratátadás, ajándékozás vagy vásárlás; pénzügyi rendelkezések és kedvezmények; feldolgozási tervek; szerzői jogok és kutatási feltételek – teljeskörű figyelembevételével hozzák meg a megfelelő döntést az iratok átvételéről. A levéltárosok vezessenek állandó nyilvántartást, amelyben dokumentálják a gyarapodást, restaurálást és minden elvégzett levéltári munkát.

6. A levéltárosok segítsék elő a levéltári anyag lehető legszélesebb kutathatóságát, és elfogultság nélkül szolgáljanak ki minden kutatót.

A levéltárosok készítsék el a megfelelő általános és speciális segédleteket az őrizetükben lévő valamennyi irathoz. Adjanak pártatlan tájékoztatást mindenkinek, a rendelkezésre álló források felhasználásával nyújtsanak egyenletes színvonalú szolgáltatásokat. Előzékenyen és segítőkészen válaszoljanak a hozzájuk fordulóknak, és a levéltári állományról adjanak meg minden szükséges felvilágosítást. Összhangban az intézmény koncepciójával, az állományvédelemmel, a jogi szempontokkal, a személyes jogok védelmével és az ajándékozási szerződésekben foglaltakkal, a lehető legnagyobb mértékben ösztönözzék a levéltári anyag használatát. Magyarazzák meg a vonatkozó korlátozásokat a potenciális kutatóknak, és azokat alkalmazzák pártatlanul. A levéltárosok utasítsák el a kutatás és használat ésszerűtlen korlátozásait, de az átvétel feltételeként javasolhatnak vagy elfogadhatnak meghatározott ideig tartó, világosan körülírt korlátozásokat. Tartsák be és elfogulatlanul alkalmazzák az iratátadáskor készült szerződéseket, de a levéltári anyag kutathatóságának elősegítése érdekében – a körülmények változásának megfelelően – legyenek készen újra tárgyalni a kutathatóság feltételeiről.

7. A levéltárosok tartsák tiszteletben mind a kutatást, mind a személyiségi jogokat, tevékenységüket végezzék a vonatkozó jogszabályok alapján.

A levéltárosok gondoskodjanak a természetes és jogi személyek személyes adatai, valamint a nemzetbiztonsági adatok – információvesztés nélküli – védelméről, különösen az elektronikus iratok esetében, ahol a frissítés és törlés általános gyakorlat. Tartsák tiszteletben azoknak az egyéneknek a személyiségi jogait, akik az iratokat létrehozták, vagy akik az iratokban érintettek, s különösen azokét, akiknek nem volt lehetősége rendelkezni a dokumentumokról, illetve azok használatáról.

8. A levéltárosok éljenek a közérdekből számukra biztosított különleges bizalommal, és kerüljék el, hogy helyzetüket a maguk vagy mások tisztességtelen előnyszerzésére használják.

A levéltárosoknak tartózkodniuk kell az olyan tevékenységtől, amely ronthatja szakmai tisztességüket, tárgyilagosságukat és pártatlanságukat. Intézményük, a kutatók és kollégáik kárára ne húzzanak anyagi vagy egyéb sze-

mélyes előnyt. A levéltárosok ne gyűjtsenek eredeti dokumentumokat és maguk ne vegyenek részt dokumentumokkal való kereskedésben. A levéltárosok intézményük iratállományát felhasználhatják saját célú kutatásra és publikálásra, feltéve, ha ezt a munkát ugyanolyan feltételekkel végzik, mint azok, akik ugyanazt az iratállományt használják. A korlátozott kutathatóságú levéltári anyagban végzett munkájuk során szerzett információkat nem hozhatják nyilvánosságra és nem használhatják fel. Egyéni kutatásaiknak és publikációs érdekeiknek nem szabad ütközniük azokkal a szakmai vagy igazgatási feladataikkal, amelyek munkaköri kötelességük. Ha intézményük iratállományából publikálnak, a levéltárosoknak nem szabad felhasználniuk a kutatók nem publikált eredményeit anélkül, hogy először ne figyelmeztetnék a kutatókat a tervezett felhasználásra. Bírálhatják vagy észrevételezhetik a szakterületükön tevékenykedők munkáját, ideértve azokat a munkákat is, amelyek az intézményük által őrzött forrásanyagon alapulnak. A levéltárosok azonban nem engedhetik meg, hogy szakmán kívülállók beleavatkozzanak a tevékenységükbe és kötelezettségeik végrehajtásába.

9. A levéltárosok törekedjenek rendszeres szakmai fejlődésre, folyamatosan frissítsék fel levéltári ismereteiket, kutatási eredményeiket és tapasztalataikat pedig osszák meg a többiekkel.

A levéltárosok tegyenek erőfeszítéseket szakmai ismereteik és szakértelmük fejlesztésére, a szakmai ismeretek bővítésére, valamint arra, hogy a képzés vagy munkavégzés tekintetében nekik alárendeltek számára megfelelő feltételeket biztosítsanak feladataik ellátásához.

10. A levéltárosok a saját szakmájuk és más szakmák művelőivel való együttműködésük révén segítsék elő a világ dokumentum-örökségének megőrzését és használatát.

A levéltárosok a szakmabeliekkel törekedjenek az együttműködés erősítésére és a konfliktusok elkerülésére, valamint a levéltári előírások és etikai szabályok betartásának ösztönzésével a nehézségek megoldására. A levéltárosok a rokon szakmák művelőivel a kölcsönös tisztelet és megértés alapján működjenek együtt.